

A SZERZŐI JOG KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE

1. BEVEZETÉS

A szellemi alkotómunka a kezdetektől fogva a legjelentősebb tényező az emberi önteremtés folyamatában. A több évezredes technikai fejlődésnek, az emberi civilizáció megteremtésének kétségtelenül és szükségszerűen az emberi szellem alkotásai, találmányai, felfedezései képezik még a legősibb alapjait is. A „*valóság esztétikai tükrözése*” (Boytha György), annak művészeti és irodalmi eszközökkel történő elsajátítása – az alkotómunka egyik sajátos megnyilvánulási formájaként – szintén kimutatható a társadalmi fejlődés legkorábbi szakaszaiban is.

Annak ellenére, hogy művészi alkotások már a kezdetektől fogva, s az évezredek során megszámlálhatatlan sorban láttak napvilágot, szerzői jognak még a nyomát sem fedezhetjük fel az ókori keleti birodalmakban, melyek törvényei a társadalmi és árucseres viszonyok minden számottevő területét rendezték, sem pedig a római jog fejlett justinianusi rendszerében. E jogrendszerek a szellemi alkotás értékét csak és kizárólag dologi megjelenési formája szerint, a testi dolgok tulajdonára vonatkozó vagyoni jogi szabályozás keretei között ismerték: az alkotás a megformált anyag, mint földolog jogi sorsát osztotta. A szerzői jog csírái akkor bontakoztak ki, amikor a szellemi alkotásokhoz fűződő erkölcsi igények a forgalmazási érdekekkel összefonódtak és alanyi joggá váltak. A papírgyártás és a nyomdaipar megjelenése gyorsította fel a jogfejlődés folyamatát; Angliában, az 1557-ben megalakult könyvnyomdászok céhe (*Stationers' Company*) valamely írásmű kiadásához adhatott kizárólagos jogot, Franciaországban a király ugyanezt a jogot privilégiumként adományozta, a német államokban pedig a privilégiumok büntetőjogi védelemben részesültek.

A polgári szerzői jog kialakulásáig mindazonáltal a szerzőnek műveléssel kapcsolatos jogait a korabeli jogtudomány a tulajdonjogból gyökerezettette (pl. Hegel), Kant azonban a XVIII. század végén hangsúlyozta,

* A szerző tanársegéd, az Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtártudományi Programjának III. éves hallgatója.

hogyan a mű kiadásának, felhasználásának, nyilvánosságra hozatalának joga a „legszemélyesebb természetű jog” (*ius personalissimum*), megindítja a szerzői jognak, mint a továbbiakban, mint személyiségi jognak a további fejlődését. Girke a szerzői jogot, mint a szerző alkotótevékenységéből folyó személyiségi jogot ábrázolta magánjogi munkájában. A jogfejlődés betetőzéseként a XX. század első felében létrejöttek az egyes országok kodifikált szerzői jogi törvényei, melyek részletesen szabályozták az addigi szerzői jogi tényállásokat. A század második felétől – a technikai fejlődéssel párhuzamosan megjelenő új és újabb műtípusok (film, szoftver stb.) – folyamatosan „kikényszerítik” a szerzői jogi szabályozás további csiszolását. A szerzői jogot ugyanis a fejlődés meghatározott szakaszán, az adott társadalmi forma fejlődéséből fakadó igényeknek megfelelően a mindenkori állam biztosítja a szerzőknek

2. SZERZŐI JOG TÖRTÉNETE

„Ha a kovács egy patkót készít, senki sem vonja kétségbe azon jogát, hogy egyedül és kizárólag rendelkezessék keze munkájának e produktuma fölött... Épen oly világosnak, kétségbevonhatatlannak s sérthetetlennek tekinti napjainkban minden jogállam az írónak, s általában a szellemi termelőnek ama jogát is, hogy szellemi munkájának produktuma fölött kizárólag intézkedjék.” (Molnár Antal, 1874.)

3. A SZERZŐI JOG LÉTREJÖTTÉNEK, KIALAKULÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI, JELENTŐSÉGE

A szerzői jog a magánjog terminológiájával élve a következőket jelenti: *„a szerző vagy jogutódjának kizárólagos joga valamely az irodalom vagy a művészet körébe eső szellemi termék felett.”*

Balás P. Elemér véleménye szerint a szerzői jog a személyiségi jogban gyökerezik, szabályai pedig a dologi joghoz is közelítik, vagyis a szerzői jog nem egyéb, mint *„a személyiségnek dologi joga”*. Alföldy Dezső a szerzői jog kifejezésre a szellemi, illetve az ész szüleményeinek tulajdonjoga megjelöléseket is használja.

Mit tekinthetünk a szerzői jog legfontosabb elemeinek? A szerzők tulajdonjogának biztosítását a bitorlás (korábban: utánnnyomás) elleni védelem útján. Ezen kívül védeni kell a nyilvános előadásokat, a képzőművészek alkotásait

A kezdeti időkben mi vezetett az alkotások ily módon történő védel-

mének fontossá válásához? Az utánnomás a kiadókat veszélyes helyzetbe sodora amennyiben az általa kiadott könyv nem tett szert nagy népszerűségre, hiszen akkor elúszott a költségek fedezésére és az írói tiszteletdíjra fordított befektetése, ha azonban a könyv nagy számban fogyott, akkor a nyereszkeskedni vágyók is kiadták a maguk példányait, amelyek viszont (legalább az írói tiszteletdíjjal) olcsóbbak voltak. Ez pedig azt vonhatta maga után, hogy az olvasni vágyók inkább az olcsóbbat vették, komoly anyagi károkat idézve elő ezzel a kiadóknak, s nagy hasznot hozva a bitorlóknak. Ez pedig természetesen lelohaszthatta a kiadók vállalkozási kedvét. Szerencsére el lehet mondani, hogy bár ez egy logikus gondolatmenet, soha nem következett be ez a pesszimista forgatókönyv. Mindig voltak, akik megpróbálkoztak a könyvkiadással, és sokak a negatív hatások ellenére sem hagytak fel e nemes foglalkozással.

A védelem nem egyik napról a másikra alakult ki, és több fontos tényező együttes hatása indukálta. Elsőként a könyvnyomtatás technikájának feltalálását, mint fontos tárgyi feltételt, technikai hátteret kell megemlítenünk. Másrészről viszont kiemelés érdemel egy fontos eszmetörténeti körülmény, az individualizmus megjelenése is. A középkor művészeti alkotásait még az anonimitás jellemezte, azonban a reneszánsztól, ez teljesen megváltozik, és mindenkinek fontos lesz annyira az alkotása, hogy ezt ily módon is felvállalja. Ezzel a változással az alanyi oldal is kialakult. Harmadrészről ki kell emelni azt a társadalmi igényt, hogy az emberek szellemi produktumok birtokosai lehessenek. Ezt lehet fogyasztási oldalnak nevezni.²

Már a római jogban is voltak már olyan „szerződések”, melyek a szerző, valamint a könyvkereskedők között az irodalmi munkák többszörözésére álltak fenn. Ezek az ügyletek azonban jogi védelemben nem részesültek, mert sem a jogforrások nem említik, sem kereset nem létezett, mellyel az esetleg fennálló igényt érvényesíteni lehetett volna.

Az első források azok a privilégiumok voltak, melyek egyes főhatóságok adtak szerzőknek vagy kiadóknak – jobbára kiadóknak – akik ezen a jogon egyedülként rendelkeztek bizonyos művek többszörözéséről és utánnomásáról. Az ilyen kizárólagos jognak két nagy fajtáját lehet megkülönböztetni. Az egyik típus általánosságban biztosította a könyv-

2 Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884. XVI. tc.). In: Jogelméleti Szemle, 2004. <http://jesz.ajk.elte.hu>

nyomtatást (például Velence városától Johann Speier kapott 1469-ben ilyen privilégiumot) a másik nagy kategória konkrét könyvek nyomtatását tette lehetővé mindenki más kizárásával (például Henrik bambergi püspöknek 1490-ben a hamburgi miséskönyv nyomtatására szerzett jogosultsága). Ami Magyarországot illeti: e téren komolyabb lemaradás nem volt tapasztalható, hisz például 1584-ben a nagyszombati főiskola megszerezte a *Corpus Iuris Hungarici* kiadásának kizárólagos jogát.

A privilégiumok helyét Nyugat-Európában is csak lassan váltotta fel az egész országra hatályos törvényi szintű szabályozás. Elsőként Angliában, 1709-ben (Stuart Anna uralkodása alatt) fogadtak el ilyen rendelkezést. Európa szerte ez a törvénykezésekben csak a XVIII. században jelent meg. A magyar országgyűlés több – XVIII. század végi, osztrák – rendelet és magyar jogalkotási kísérlet után csak 1884-ben fogadott el e tárgyban törvényt.

A harmadik lépcsőfokot a nemzetek közötti szerződések és egyezmények jelentik: felismerve, hogy a védelem szükségessége az országok határait átlépi. Az ilyen két- vagy többoldalú nemzetközi szerződések aláírói belső szabályozásukat úgy alakították, hogy az a kontraktusba foglaltaknak a lehető legteljesebb mértékben megfeleljen. Magyarország elsőként az osztrákokkal, 1887-ben kötött ilyen megállapodást, mely az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmáról rendelkezett. Természetesen érvényes volt minden Ausztria által külön kötött szerződés is. A XIX. században még Olaszországgal (1890), Nagy-Britanniával (1893) és Németországgal (1899) került sor hasonló államszerződés megkötésére.

A többoldalú nemzetközi szerződések közül kiemelést érdemel a Berni Uniós egyezmény, mely 1886-ban született, ennek hazánk viszont csak 1922-ben lett részese, s akkor sem teljesen önszántából. Nem mellékesen ez a tény is erősen hozzájárult az 1921. évi LIV. tc., vagyis a második szerzői jogi törvény elkészítéséhez

Ha megfigyeljük az állomásokat, láthatjuk, hogy a kezdetekben könyvnyomtatásra adott privilégiumok – kis érvényesíthetőségük miatt is – átalakultak. A törvények egyre inkább a szerzőkre koncentráltak. A nemzetközi szerződések a legáltalánosabban határozták meg a szerzői jogi védelem kereteit, így a külföldi alkotások is oltalomban részesültek, de a tényleges anyagi és eljárási szabályokat azonban mindig a nemzeti szabályok tartalmazták.

A szerzői jogi védelem tárgya, vagyis a védett alkotások tekintetében elmondható, hogy bár eleinte csak az írói művek utánnyomását tiltalmazták, ezt a technika fejlődésével mind gyorsabb tempóban követte az előadások, majd a képzőművészeti alkotások jogi védelme.

4. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN

Az már fentebb elhangzott, hogy az első törvényi szintű szabályozás 1709-ben, Angliában valósult meg. Ebben csak az írókat részesítették védelemben, összesen 14 évre. Ezt a rézmetszetekre egy 1734-es, a térképekre pedig egy 1766-os parlamenti határozattal terjesztették ki. Mindezeket megelőzően, 1623-ban a feltalálók részére egy törvény útján biztosították találmányaik kizárólagos használati jogát. Egy későbbi, 1842-es törvénnyel az írókra vonatkozó addigi szabályokat felülvizsgálták (a védelmi időt is kiterjesztették), s emellett a művészi tulajdonra, a nyilvános felolvasásokra és a színművek nyilvános előadására vonatkozó új szabályok is kialakításra kerültek.³

Amerikai Egyesült Államok tárgykört érintő első törvénye 1790-ben, három évvel az alkotmány elfogadása után készült el. Ezt 1831-ben egy másik törvény váltotta fel. A védelmi idő tekintetében azonban ez utóbbi megtartotta az 1790-es törvény koncepcióját

Az Amerikai Egyesült Államok mellett Franciaországban is a forradalmi jogalkotás keretei között került sor a szerzői jogi törvény meghozatalára. A nemzetgyűlés két 1791-es törvénnyel biztosította a drámai művek nyilvános előadásának jogát a szerzők részére, és érdekes módon az írók és művészek szerzői jogát csak két évre rá, 1793-ban foglalták törvénybe. Ezekkel a szabályokkal azt a gyakorlatot szüntették meg, hogy a nyomdai mű (gyakorlatilag a nyomda, a kiadó) részesüljön védelemben, egyúttal pedig a szerzők jogait is bővítették, ugyanis az ő engedélyükre volt szükség a sokszorosításhoz, az értékesítéshez és a nyilvános előadáshoz.

Olaszország történelmi helyzetét ismerve a jogvédelem két fázisa különböztethető meg. Az olasz „újja alakulás” előtt az egyes tartományokban összességében elégtelen törvények léteztek. Nápolyban és Szicíliában, 1819-ben született az első törvénykönyv, melyet később, 1828-ban megerősítettek. Szardíniában 1826-ig létezett a privilégialis (kiváltsági) rendszer.

3 Knorr Alajos: A szerzői jog magyarázata. ifj. Nagel Ottó kiad. Bp. 1890. 264. oldal

Az egysédes Olaszország létrejötte után 1865-ban törvényt hoztak a szellemi termékek szerzőit megillető jogok megvédéséről, mely jogszabály kiterjedt büntetési rendszert épített ki. A jogtalan közzététel illetve az utánnymás pénzbüntetéssel is sújtható volt, s amennyiben a kifejtett magatartás eltulajdonításnak vagy csalásnak minősült, még ennél komolyabb büntetésekre is számítani lehetett

A német tartományok az olasz állapotokhoz, külön-külön rendezték saját területükön a szerzők jogait. A német birodalmi alkotmány a szellemi tulajdon védelmét a szövetség törvényhozási tárgyai közé sorolta. Ezt követően az 1876. január 9., 10., 11-ei törvények a szerzői jogot teljes egészében kodifikálták, ide véve a fényképeket, és a mustra vagy mintaoltalom iránti intézkedéseket is

5. A SZERZŐI JOG SZABÁLYOZÁSA HAZÁNKBAN

A szerzői jogunk történetében hat nagy korszakot különíthetünk el. Az első az 1884-et megelőző idők szerzői jellegű szabályait foglalja magában.

Az első említésre méltó esemény, amely jelentős a téma szempontjából 1584-re nyúlik vissza. Ekkor jelent meg Nagyszombaton királyi privilégiummal a *Corpus Juris*. Már akkor kizárólagos joggal rendelkezett a nagyszombati egyetem az iskolakönyvek kiadására.

A XV-XVI. században kibontakozó magyar nyomdaipar indukálta az 1793. november 3-án megjelent 12.157. sz. királyi rendeletet, amely büntetés és kártérítés terhével tiltja a belföldi utánnymást, „*kivéve, ha valamilyen nyomdász a könyv példányainak elfogyása után vagy azoknak fölötte magas ára miatt az utánnymásra engedelmet kapna*”. Ez tekinthető a szerzői jog magyarországi szabályozása kiindulópontjának a Takács Ádám által a törvényhozókhöz intézett felszólalás tekinthetjük, melyben a gönyi református lelkész arra hívta fel a helytartótanács figyelmét, hogy a halotti beszédeit kiadó Paczkó pesti nyomdász munkáját megbecstelenítve Landerer nyomdász az egész kötetet utánnymonta. Az ezzel okozott kár miatt Paczkó elállt attól, hogy a második kötetet is kiadja, félvén, hogy azt Landerer ismét elorozza. A rendelet kiterjesztette a jogvédelmet az író jogutódjára is. Ezen kívül a védelmi idő intézményét is megfogalmazta, vagyis azt, hogy bizonyos, a szerző halálától számított idő elteltével a mű „köztulajdonba” kerül, és bárki szabadon kiadhatja, de ennek részletes szabályait nem rögzítette.

A védelemben részesített művek köre tovább bővült az 1831. április

22-én kelt 4232. sz. udvari rendelettel, mely a „*rajzolatokra és rézmetszetekre*” is kiterjesztette a védelmet.

A törvényalkotás elkötelezett hívének mutatkozott hosszú időn keresztül a Kisfaludy Társaság. Az első próbálkozásuk 1844-re datálható. E javaslat pontosítások végett került Szemere Bertalanhoz, aki erősen az 1837-es porosz szerzői jogi törvény, valamint az 1843-as magyar büntetőjogi koncepció hatása alatt készítette el a végleges változatot.⁴

6. A SZERZŐI JOG SZABÁLYOZÁSÁNAK EGYES KIEMELKEDŐEN FONTOS KÉRDÉSEI

Az 1844-es javaslatban tett Szemere-féle korrekciók folytán azonban – helyesen – a védelem kifejezetten kiterjedt a színművekre, zeneművekre, rajz és festészeti művekre (vagyis a tervezetben rögzített felsorolás szerint: rajzokra, képekre, metszvényekre, csillagászati-, föld-, hely- és vízleirati tervekpekre, alaprajzokra és más építészeti rajzokra) is. Sajnos ebből nem lett törvény

Szemere Bertalan egy sajátosan vegyes rendszerét építette ki a „jog-
orvoslatnak”. Ebben a rendszerben ugyanis erőteljesen ötvöződtek közjogi (büntetőjogi) és magánjogi elemek egyaránt.

Szemere tervezete 4. §-ában egyértelműen kinyilvánította, hogy a szerző végrendeletével intézkedhet alkotásának kiadási jogáról. Ennek hiányában az ingókra vonatkozó örökösödés általános szabályai érvényesülnek. A le- és felmenő rokonságon kívül a túlélő házastársnak is teljes jogot biztosított az öröklésre. (Ez azért nagy gondolat, mert a feudális jogi berendezkedésű magyar társadalomban egészen 1861-ig, az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok megalkotásáig az özvegy az özvegyi jog keretében fő szabály szerint csak haszonélvezeti jogot szerezhetett a hagyatéokra)

Említésre méltó még az 1865/66. évi XIV. törvényben megjelent Magyarország és az örökös tartományok közötti vám és kereskedelmi szerződés, melynek egyik cikkelye kimondja, hogy az írói és művészi tulajdonnak mindkét állam területén leendő kölcsönös oltalma iránt a két törvényhozás útján történik a megállapodás. Ugyanezen törvényben került becikkelyezésre az Ausztria és Franciaország között kötött szerzői jogú tárgyú nemzetközi szerződés, melynek hatálya Magyarországra is kiterjedt.

4 Balogh Elemér: A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat. In: Szemere Bertalan és kora. I. Szemere Bertalan Alapítvány, Miskolc, 1991. 149-172. oldal

Született még egy részletesen kidolgozott, de el nem fogadott javaslat, az 1874. évi Kováts-féle. A magyar törvényhozás első igazi szerzői jogi rendelkezéseit a Kereskedelmi törvényben (Kt.) az 1875. évi XXXVII. törvénycikkben találjuk. A hivatkozott jogszabály az 513–533. §-okban a kiadói ügyletet tárgyalja. A kiadó ügyletekről szóló rendelkezések az 1884. évi illetve az 1921. évi szerzői jogi törvények idején is hatályban voltak ezért tüzetesebb vizsgálatukra majd ott térek ki.

Összefoglalóan értékelve a korszakot elmondható, hogy a fentebb említett törvények, törvényjavaslatok a mai értelemben vett szerzői jogi fogalmak kialakulása előtt keletkeztek, gyakran még a kornak megfelelő tulajdonjogi megközelítést sem tették magukévá, csupán az utánnomás tilalmát mondták ki.

Az szerzői jog egészében első ízben az 1884. évi XVI törvény kodifikálta. Magyarországon ennek helyébe lépett az 1921. évi LVI. törvény, mely a harmadik korszak nyitányát jelentette. Magyarország ekkor még ne tagja a Berni Uniónak, mely 1886-ban jött létre. Noha Magyarországra nézve az egyezmény akkor még nem volt hatályos, a magyar állampolgárok szerzői műveire mégis alkalmazandóak, ha azok első ízben az uniós tagállamok egyikében jelentek meg, hiszen az egyezmény harmadik cikkelye kimondja, hogy azon szerzők, akik a szövetkező államok egyikének sem polgárai, de irodalmi vagy művészeti alkotásaikat első ízben a szövetkező államok egyikében teszik közzé, ugyanolyan védelemben részesül, melyet a Berni egyezmény és annak póthatározatai biztosítanak.

A szerzői jogi törvénnyel kapcsolatban kiemelendő, hogy olyan időben született, amikor a polgári jogi kodifikáció még teljes egészében nem történt meg. Erre 1959-ig kellett várni. A szerzői joggal kapcsolatban levonható következmény, hogy a szabályozás nem volt teljesen lemaradva az európai törvényalkotástól. A törvény rendelkezéseit figyelembe véve kitűnik, hogy az előző korszak szellemi tulajdonjogi felfogásával szakítva a törvényhozó elismerte, az önálló szerzői jogot.

Mint említettem a magyar szerzői jogi törvény a harmadik szakaszába érkezett az 1921. évi LVI. törvény megszületésével. Ezen törvény megszületését két fontos tényező tette szükségessé:

1. Személyhez fűződő jog hiánya.
2. Magyarország csatlakozott a Berni Unió Egyezményéhez (melyet 1922. évi XIII. törvényben cikkelyeztek be).

Szerkesztésében hasonlít az 1884-es törvényre, de szabályozása részletesebb. Megjelent benne az átruházhatóság is. A másik jelentős újdonság a személyhez fűződő jogok megjelenése az írott magyar jogban. Ide kapcsolódik még az 1931. évi XXIV. törvénycikk, az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló római nemzetközi egyezmény becikkelyezése tárgyában, mely szintén a Berni Uniós megállapodások fényében született. Maradva még egy gondolat erejéig ennél a résznél, megemlíteném, hogy Balás P. Elemér az Igazságügy Minisztérium (IM) törvényelőkészítő bizottság tagja 1934-ben készített egy olyan rendelet tervezetet, amelyből akkor ugyan törvény nem lett, de az 1969-es szabályozás merített belőle.

A szerzői jogok fejlődésének negyedik szakaszát az „1921-es törvény *tervutatisításos szakasza*” jelenti, ugyanis ez a törvény 1969-ig volt hatályban. A kapitalista viszonyok közt született törvény hogyan funkcionálhatott a szocialista érában? Fenn maradt az átruházás intézménye, de megjelent a szerző barát álláspontot képviselő felhasználásról rendelkező jogszabályok.

7. A SZERZŐI JOGI TÖRVÉNY HELYE A MAGYAR JOGRENDEN

A Magyar Köztársaság alaptörvénye az Alkotmány. Az Alkotmányban az állam meghatározza saját működésének szervezetét, jogi rendjét és az alapvető állampolgári jogokat, szabályozza Magyarország külállamokhoz való viszonyának alapelveit. Az Alkotmányt 1949. évi XX. törvényként 1949. augusztus 20-án fogadta el az országgyűlés. 1989. október 23-án lépett hatályba az Alkotmány átfogó módosítása. Az azóta eltelt időszak mélyreható gazdasági és társadalmi változásai miatt a Ptk.-t több mint félszázszor kellett módosítani.

A szerzői jogról, iparvédelemről egy szóval a szellemi alkotások védelméről alkotott jogszabályokat, a Polgári törvénykönyvben (Ptk) találunk meg. A polgári jog a magánjog legfontosabb ága. Mindenek előtt azon gazdasági, vagyoni viszonyokat szabályozz, melyek áruviszonyok. Ezenkívül szabályozza egyes személyek nem vagyoni de vagyoni kihatású viszonyait, is mint például szellemi alkotások. Ezenkívül általános személyiség védelemre is kiterjed. Polgári viszonyban a személyek egyenrangúak és egymás mellé rendelték.

Mi is az a jog? A jog fogalmilag négy fontos elemből áll:

1. Magatartási szabályok és azokhoz kapcsolódó egyéb magatartás előírások összessége.
2. Keletkezése állami szervekhez kötődik, azaz az állam bocsátja ki, szankcionálja.
3. Az adott társadalomban általánosan kötelezőek.
4. Érvényesülését az állami szervek végül is kényszerrel ténylegesen biztosítják.

Jogalkotás:

1. Írott jog
2. Íratlan jog, szokásjog

A jogképződés három módon történhet:

1. Szokásjog kialakulása és fejlődése.
2. Jogszabályok kikristályosodása, az illetékes szervek a szokásjogokat, jogszokásokat összefoglalja, rögzíti.
3. Új jogszabályok létesülése tudatos jogszabályalkotással.

A jog csak akkor tölti be társadalmi szerepét, ha ténylegesen érvényesül. (Jogérvényesülés nem egyenlő jogérvényességgel!) A jogérvényesülés nem egyenlő a joghatékonysággal. (Joghatékonyságról akkor beszélünk, ha a jogszabállyal sikerül elérni a kívánt társadalmi, politikai célokat.)

Ha az adott személy magatartása ellentétes valamely jogszabályi rendelkezéssel, akkor jogellenes magatartásról (jogsértésről) beszélünk. A jog érvényesüléséhez általában állami kényszerre is szükség van. A jogsértés következménye a felelősségre vonás.⁵

5 Szilágy Péter: Jogi alaptan. Jegyzet.
www.magicafe.hu/jegyzetek/74_jogi_alaptan_lattmann_tamas.doc